

5. Малхазов О. Р. Про можливість діагностування типологічних особливостей прояву властивостей нервової системи за допомогою теплінг-тесту / О. Р. Малхазов // Актуальні проблеми психології. - Т. 5 : Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. - 2011. - Вип. 11. - С. 110-121.

*Янченко Олексій Володимирович,
старший слідчий з особливо
важливих справ - криміналіст
Слідчого управління ГУМВС України в
Луганській області*

КРИМІНАЛІСТИКА ТА ПСИХОЛОГІЯ: РАЗОМ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ ІСТИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Активне впровадження інституту судового контролю за дотриманням прав і свобод людини в кримінальному судочинстві України, що передбачає проведення значної кількості процесуальних, у тому числі й слідчих (розшукових), дій лише за мотивованим рішенням суду; установлені Кримінальним процесуальним кодексом (КПК) України такі засади кримінального провадження, як змагальність, диспозитивність і безпосередність дослідження показань, речей та документів, а також аналіз деяких інших норм КПК України та практичного становища з розслідування кримінальних правопорушень в Україні, дають змогу зробити низку висновків: - по-перше, застосування в процесі доказування такого важливого криміналістичного фактора, як раптовість, нині здебільшого є фактично неможливим через визначену в КПК України процедуру судового розгляду клопотання слідчого про проведення такої дії (йдеться, насамперед, про здійснення обшуків та оглядів, ввічок речей і документів), унаслідок чого доказова ефективність цих слідчих дій суттєво знизилася, а інколи - взагалі зійшла нанівець;

- по-друге, особу, яку раз було виправдано, уже не можна притягнути до кримінальної відповідальності за те саме правопорушення (ч. 1 ст. 19 КПК України), тобто навіть тоді, коли будуть отримані докази її вини після набрання чинності виправдувального вироку суду;

- по-третє, відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, можуть бути доказами лише в тому разі, коли вони безпосередньо досліджені в судовому засіданні, причому про їх дослідження сторони кримінального провадження повинні клопотати перед судом, оскільки суд не вправі вирішувати ті питання, які не винесені на його розгляд сторонами. Тобто у будь-якої сторони кримінального провадження на момент судового розгляду повинні бути вичерпні докази на обґрунтування своєї правової позиції.

Подібне становище найгірше впливає на стан розслідування злочинів, учинених проти життя та здоров'я особи, зокрема умисних убивств (ст. 115 КК України) та неналежного виконання професійних обов'язків медичним працівником (ст. 140 КК України), у зв'язку з чим значна їх кількість або залишаються нерозкритими, або їх досудове розслідування та подальший судовий розгляд тривають роками, що не можна вважати припустимим.

Наведене змушує шукати можливість отримання належних і допустимих доказів на стадії досудового розслідування в межах наданих законодавцем слідчому процесуальних повноважень у тих випадках, коли проведені згідно криміналістичної методики слідчі (розшукові) дії фактично не надали доказових результатів.

На нашу думку, така можливість існує фактично під час розслідування будь-якого кримінального провадження, оскільки пов'язана з тим, що в кожному з них слідчий встановлює вагому частку обставин кримінального правопорушення завдяки отриманню показів від учасників процесу. Сама ж можливість отримання доказів може бути використана шляхом проведення *судово-психологічної експертизи за відеоматеріалами слідчих (розшукових) дій*, метою якої є визначення психологічних ознак

достовірності/недостовірності показів осіб - учасників слідчих (розшукових) дій.

Тобто саме відеоматеріали процесуальних дій, виконані на стадії досудового розслідування злочину, і є тим фундаментом, який слідчий від самого початку повинен закладати для успішного встановлення об'єктивної істини в кримінальному провадженні. Крім того, якомога ширше застосування відеозапису процесуально та криміналістично також зумовлено декількома причинами, а саме:

- кримінально-процесуальне законодавство України передбачає можливість використання відеозапису під час проведення різних слідчих дій, а власне матеріал відеозапису, якщо він отриманий у встановленому порядку, є документом і використовується як доказ (ст. 98-99, 223 КПК України);

- відеозапис, що передбачає одночасні процеси кіно- та звукозапису, «... дає змогу зберегти не тільки зміст, а й емоційне забарвлення мови, ... фіксує видимі прояви поведінки учасників слідчої дії» [1].

Саме зміст мови, її емоційне забарвлення та невербальні прояви особи є предметом аналізу експерта-психолога під час визначення психологічних ознак достовірності чи недостовірності показів цієї особи.

Розслідуючи умисні вбивства, на нашу думку, відеозапис слід застосовувати фактично в кожному разі надання показів як підозрюваним, так і деякими свідками (залежно від слідчої ситуації) під час допитів, слідчих експериментів, упізнаннях.

Таку позицію обґрунтовано тим, що майже всі підозрювані в кримінальних провадженнях про злочини зазначеної категорії в подальшому змінюють свої показання, намагаючись довести, що вони невинні, а показання, у яких вони себе викривали, надавали внаслідок незаконного на них впливу з боку працівників правоохоронних органів. Свідки сторони обвинувачення також можуть змінити свої свідчення внаслідок впливу на них з боку сторони захисту. Водночас хибні показання мають важливу властивість - у деталях вони забуваються, тому, щоб процесуально та доказово допустимо довести їх хибність, їх необхідно кожного разу максимально

чітко й повно фіксувати, а це можливо лише завдяки здійсненню відеозапису (оскільки формальний протокол не може передати весь об'єм, зміст та емоційне забарвлення показань, невербальні прояви поведінки особи).

Відеозаписи окремих слідчих (розшукових) дій можуть використовуватися не тільки як предмет дослідження психологічної експертизи, а й для тактично-криміналістичного використання під час проведення подальших слідчих (розшукових) дій. Наприклад, окремі фрагменти відеозапису допиту будь-якої особи слідчий може демонструвати під час допиту іншої особи, тобто використовувати такий прийом криміналістичної тактики, як пред'явлення доказу. Саме в такій формі (пред'явлення відеозапису) цей прийом має значно ефективніші результати.

Отже, використання під час провадження слідчих (розшукових) дій сучасних засобів відеозйомки та дотримання рекомендацій щодо їх проведення дасть змогу слідчому підвищити інформативність отриманих даних та забезпечити документальне підтвердження якості проведеної слідчої (розшукової) дії, а також представити відеозапис як доказ у суді, а за необхідності - призначити психологічну експертизу за відеоматеріалами слідчих дій. Це сприятиме своєчасному отриманню доказів, заявленню клопотання про їх дослідження в судовому засіданні, та, найголовніше, - використанню всіх можливих шляхів отримання доказів до винесення вироку.

Список використаних джерел

1. Леви А. А. Звукозапись и видеозапись в уголовном судопроизводстве / А. А. Леви, Ю. А. Горинов. - М. : Юрид. лит., 1983. - 112 с.
2. Шаповалов В. О. Методика визначення психологічних ознак достовірності/недостовірності показань у юридичній практиці : [метод. посіб.] / В. О. Шаповалов. - К. : Кафедра, 2012. - 92 с.